

БАҲОГУЗОРӢ БА ҲОЛАТИ МУОСИРИ ИНФРАСОХТОРИ ИҚТИМОИИ ДЕҲОТ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН

Хисрави А.,

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А.Рӯдакӣ

Калимаҳои асосӣ: деҳот, инфрасохтори иқтимоӣ, хизматрасониҳои иқтимоӣ, стандартҳои иқтимоӣ, рушди деҳот, соҳибкорӣ.

Ҳукумати ҷумҳурӣ дар давраи ислохоти иқтисодӣ бисёр барномаҳо, қонунҳо ва чорабиниҳои ташкилию иқтисодиро оид ба барқарорсозӣ ва ташкили иқтисодиёт дар соҳаҳои тандурустӣ, маориф, фарҳанг, ба шароити иқтисоди бозорӣ наздикро таҳия намуд. Аммо, мутаассифона, ин равиш на аз ҷониби аҳоли ва на аз соҳибкорон посухи васеъ ва дастгирӣ пайдо накард. Ҳодисаҳои ҷудогона дар як минтақаи мушаххас ба қайд гирифта шуданд, ки асосан хусусияти маҳаллӣ доштанд. Ин давра барои соҳаҳои инфрасохтор марҳилаи қатъи бӯҳрон ва нигоҳ доштани иншооти иқтимоӣ ва фарҳангӣ буд. Хусусияти инфрасохтори иқтимоии деҳа дар ҷумҳурӣ далели таъсис ва нигоҳдории иншооти инфрасохтори иқтимоӣ дар ҳар як деҳа, сарфи назар аз шумораи аҳоли мебошад. Ин усул аз ҷиҳати иқтимоӣ самаранок аст, аммо сабаби афзоиши харочот аз бучаи давлат мегардад.

Ҷиҳати муайян кардани тамоюли рушди соҳаи хизматрасонии иқтимоӣ дар деҳот дар замони муосир, таҳлили сатҳи рушди ин соҳа аҳамияти калон дорад. Дар мавриди сол аз сол коҳиш ёфтани ҳудуди деҳот, афзоиши аҳоли ва эҳтиёҷоти онҳо ба хизматҳои иқтимоӣ, тақвияти онҳо дар динамикаи рушди иқтисодиёти миллӣ ва ҷомеа, афзоиши талаботи аҳоли нисбат ба сифати ҳаёти солим ва ғ. таҳлил, таҳияву тавсияи навро тақозо мекунад.

Дар шароити муносибатҳои муосири Ҷумҳурии Тоҷикистон баъзе намудҳои хизматрасонии иқтимоӣ хусусияти ба ҳам алоқаманд ё омехтагиро доранд. Мисол, мушкилотҳои танҳо соҳаи тандурустӣ на танҳо ба ҷиҳати қонъ гардонидани талаботи аҳоли ба ин хизматрасонӣ таъсири манфӣ мерасонанд, балки боиси давра ба давра пайдо шудани мушкилоти дигар дар ин соҳаҳои иқтимоӣ ба монанди маориф, ҳифзи иқтимоӣ, фарҳанг ва нақлиёт гардида метавонанд. Рушди хизматрасонии иқтимоӣ дар деҳот ба ҳалли чунин мушкилоти иқтисодии кишвар, ба монанди шуғл, муҳочирати меҳнатӣ, содагардонии низоми андоз, фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ мусоидат мекунад ва ҳамзамон ба ҳамгирӣ ва ҳамкорӣ ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва соҳавӣ мусоидат мекунад. Албата, таҳлил, баҳогузорӣ, муайяннамоӣ ва ҳалли ин гуна мушкилотҳо дар шароити Тоҷикистон муҳим арзёбӣ мегарданд, зеро ҳиссаи зиёди иншоотҳои соҳаи иқтимоӣ, инчунин истеъмолкунандагони ҳадамоти иқтимоӣ, аз ҷиҳати ҷуғрофӣ дар шаҳрҳо ва маҳалҳои аҳолинишини деҳот ҷойгиранд.

Сатҳи зиндагии аҳоли ва амнияти иқтимоии он яке аз муҳимтарин нишондиҳандаҳои рушди иқтимоию иқтисодии ҷумҳурӣ мебошанд. Ҳукумати Ҷумҳурӣ дар тӯли се даҳсолаи охир дигаргуниҳои иқтисодиро ба амал овард, ки татбиқи бомуваффақияти онҳо тадриҷан боиси пешгирии паст шудани сатҳи зиндагии аҳоли дар давраи гузариш ба муносибатҳои бозорӣ гардид. Барои ташаккул ва рушди соҳаҳои тандурустӣ, маориф, илм ва фарҳанг, сохтмони манзил ва ғайра як қатор тадбирҳо ва қоидаҳои иқтимоию иқтисодӣ қабул карда шуданд.

Ҳангоми таҳлили сатҳи рушди ҳадамоти иқтимоӣ дар деҳот нишондиҳандаҳои гуногун истифода мешаванд, ки имкон медиҳанд, то тамоюли рушди хизматҳои иқтимоӣ, ҳиссаи онҳо дар рушди бахши истеҳсолот объективона муайян карда шуда, таъсири онҳо ба рушди омилҳои инсонии кишвар нишон дода шавад.

Ташаккул ва рушди инфрасохтори иқтимоии деҳаро бидуни комплекси агросаноатӣ ва звенои асосии он - кишоварзӣ тасаввур кардан мумкин нест. Азбаски корхонаҳо звенои асосии иқтисодиёт мебошанд, маҳз корхонаҳо ва субъектҳои хоҷагии қишлоқ дар ташаккул ва рушди деҳот, шаҳракҳои аҳолинишин, шаҳракҳо ва инчунин мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар деҳот саҳм мегиранд. Дар асоси ин, дар ин бахш мо тамоюлҳои рушди инфрасохтори иқтимоиро дар деҳоти вилояти Хатлон, аз нуқтаи назари минтақаҳои мавҷудаи агросаноатӣ арзёбӣ мекунем.

Вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз зерсохторҳои Ҳукумати иҷроияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, дар татбиқ, ташаккулдиҳӣ ва рушди ҳамаҷонибаи муносибатҳои иқтисодию иқтимоии кишвар мавқеи назаррас дорад. Вилояти Хатлон дар

қисмати ҷанубу ғарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгир аст. Он аз ғарб бо Ҷумҳурии Ўзбекистон, дар ҷануб бошад, бо Давлати Ислонии Афғонистон ҳамсарҳад аст. Худуди вилоят 24.6 километри мураббаъро ташкил дода, шаҳри Бохтар маркази маъмурии он мебошад.

Вилояти Хатлон дар шимолу ғарб бо қаторкӯҳҳои Боботоғ ва Туянгай, дар шарқ бо Ҳазрати Шоҳ ихота шуда, дар ҷануб бошад, бо дарёҳои сарҳадии Панҷу Аму ҳамҷавор аст. Худуди вилоят аз нигоҳи геологӣ водии ҷавон аст (мезокайнозой), ки депрессияи тоҷикӣ ном гирифтааст.

Дар фарқият бо дигар ноҳияҳои кӯҳии Тоҷикистон, вилояти Хатлон аз қаторкӯҳҳои паст ва чуқуриҳо иборат аст. Байни қаторкӯҳҳои паст қаторкӯҳҳо бо чуқуриҳо ва водихои ҳамвору ноҳамвор ҷой гирифтаанд.

Ҷадвали 1. Динамикаи нишондиҳандаҳои асосии иқтисодии рушди вилояти Хатлон дар солҳои 2010-2018.

	Солҳо					2018/2010, маротиб
	2010	2015	2016	2017	2018	
МММ, млн. сомонӣ	6493,9	12522,7	14621,7	16049,7	17107,5	2,6 маротиб
МММ ба сари аҳоли	241,0	411,1	468,0	501,8	522,4	2,2 маротиб
Тамӯрои рушд бо % нисбати соли гузашта	106,6	105,9	106,7	107,0	106,8	-
МММ/МММ, %	20,5	25,9	26,8	26,3	24,8	-
Даромади бичети давлатӣ, млн/сом.	463,5	1239,4	1327,4	1467,9	1546,8	3,3 маротиб
Шумораи ташкилот ва корхонаҳои амалкунанда	6934	12350	12346	12484	12773	1,8 маротиб
Шумораи кормандон, ҳаз. нафар						
Музди миёнаи моҳона, сомонӣ (ҳамаи намуҷҳои шуғл)	232,9	645,05	714,13	843,4	884,2	3,8 маротиб
Ҷоида, млн. сомонӣ. Ҳамагӣ: аз ҷумла:	67,9	306,6	361,5	617,4	1010,1	14,9 маротиб
- соҳаи хизматрасонӣ аз ҷумла:	4,2	16,2	12,9	39,3	32,0	7,8 маротиб
- хизматрасониҳои иҷтимоӣ	3,0	15,6	12,4	39,2	31,7	10,6 маротиб
Ба истифода додани фондҳои асосӣ, млн. сомонӣ	649,6	990,7	1122,3	1669,3	710,5	109,4%
Гардиши фуруши чакана, млн/сом.	1,4	3,3	3,9	4,6	4,9	3,5 маротиб
Ба истифода додани майдонҳои умумӣ манзили истиқоматӣ. ҳаз²/м.	328,0	393,1	291,5	270,7	204,3	62,3%
Маҷмуи маҳсулоти хоҷагии қишлоқ, млн. сомонӣ	8407,2	11906,4	12220,9	12518,6	12837,4	1,5 маротиб
Ҳаҷми иҷроии хизматрасониҳо, млн. сомонӣ.	891,2	1568,9	1565,4	1686,7	1868,3	2,1 маротиб
Аз ҷумла шумораи хизматрасониҳои иҷтимоӣ	855,6	1355,1	1398,7	1491,8	1632,2	1,9 маротиб
Ҳосилнокии меҳнат, сомонӣ/ наф	17456,7	30950,8	36210,25	35849,23	37524,7	2,4 маротиб

Сарчашма: Таҳияи муаллиф дар асоси маълумоти маҷмуаи омили Вилояти Хатлон солҳои 2010-2018. .

Инҳо водихои Ваҳши поён, Кофарниҳони поён, Ёвон, Данғара, Фархор, Кӯлоб, Мӯминобод ва Ховалинг мебошанд, Онҳо дар баландии аз 300-400 метр то 1200 метр ҷой гирифтаанд. Иқлими вилоят субтропикӣ, континенталӣ, дар кӯҳҳо бошад, вертикалию минтақавӣ аст. Дар Вилояти Хатлон шумораи истиқоматкунандагон дар 1км² ба 135,6 нафар баробар аст, ки баъди шаҳри Душанбе зичии аҳоли дар ноҳияи мазкур зиёд ба қайд гирифта шудааст. Шумораи доимии аҳолии Вилояти Хатлон нисбат ба ҳама шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ зиёд мебошад.

То 1 январи соли 2019 дар вилоят 583 корхонаи саноатӣ фаъолият дорд, ки дар давраи ҳисоботӣ ба маблағи 7294,0 млн сомонӣ маҳсулот истеҳсол кардааст. Ҳоло дар вилоят 195 корхонаи пахтадозакунӣ, 38 корхонаи дӯзандагӣ ва 5 фабрикаи ресандагӣ мавҷуданд. Дар вилояти Хатлон корхонаҳои калони зерин фаъолият мекунанд: ҚДММ "Хима-текстил", ҚДММ Ҷунгай Моҳир ва ҚДММ "Хуаксин Гаюр семент" дар ноҳияи Ёвон. Ҷамъияти саҳҳомии "Трансформатор" дар шаҳри Бохтар, ҚСП "Ҷунтаи Данғара Текстил" дар ноҳияи Данғара ва ғ.Дар минтақа созмонҳои гуногуни байналмилалӣ, аз ҷумла "Барномаи пешрафт,

инноватсия барои рушди Тоҷикистон" -и СММ, "CARITAS" -и Швейтсария, Бонки Исломии Русд, Бонки Осии Русд, "Бунёди Оғохон", Ҷаҳон фаъолият мебаранд.

Солҳои охир, рушди минтақаҳо дар системаи иҷтимоӣ иқтисодии ислоҳоти асосӣ ба ҳисоб мерафт, ки масъулияти асосӣ барои фаъолсозии равандҳои ғайримутамаркази идоракунӣ, интиқоли ҳуқуқи амвол, фаъолияти иқтисодӣ ва фаъолияти самарабахши иқтисодӣ мебошад.

Дар натиҷа, хусусиятҳои макроиқтисодии минтақа дар таҳлили рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ нақши калидӣ доранд. Нишондиҳандаҳои иқтисодии минтақа, ки истехсоли маҳсулот ва хизматрасониҳоро инъикос мекунанд, инчунин сатҳи иҷтимоӣ иқтисодии минтақаро маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ (ММД) ва ҳаҷми истехсоли он ба ҳар сари аҳолиро нишон медиҳанд.

Ташаккули бахши иқтисодии минтақавӣи Хатлон ҳамчун як зербоби хоҷагии халқ дар доираи мубодилаи умумии иқтисодӣ, робитаҳои истехсолӣ ва иқтисодӣ бо муносибатҳои иқтисодии кишвар сурат гирифт. Аз ин рӯ, муайян кардани ҷойгоҳ ва нақши функционалии минтақаҳои алоҳида, аз ҷумла вилояти Хатлон, дар рушди хоҷагии халқи ҷумҳурӣ аҳамияти калон дорад.

Дар иқтисоди кишвар баъзе намудҳои хизматрасонии иҷтимоӣ омехта буда, манфиатҳои ҷамъиятӣ ва хусусиро (маориф, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоӣ, фарҳанг ва ғ.) Дар бар мегиранд ва аз сатҳҳои гуногуни истисноӣ ва рақобат баҳра мебаранд. Рушди ҳадамоти иҷтимоӣ дар сатҳи минтақавӣ ба ҳалли ҷунин мушкилоти иқтисодӣ, ба монанди шугъл, муҳоҷирати меҳнатӣ, андозбандӣ, фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ, инчунин ҳамгирӣ ва ҳамкории сохторҳои миллӣ, минтақавӣ ва соҳавӣ мусоидат мекунад. Ин муҳим аст, зеро дар Тоҷикистон аксари объектҳои соҳаи иҷтимоӣ, инчунин истеъмолкунандагони ҳадамоти иҷтимоӣ дар шаҳрҳо ва шаҳракҳо ҷойгиранд.

Аз тарафи дигар, сиёсати иҷтимоӣ омилҳои асосии рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақа шуда истодааст. Ҷамъамон, агар рушди иқтисодӣ боиси рушди неқӯаҳволии инсон нашавад, пас ҳавасмандии кормандони соҳаи иқтисод барои самаранокӣ коҳиш меёбад. Дар баробари афзоиши рушди иҷтимоӣ иқтисодии кишвар талабот ба фарҳанг, рушди ҷисмонӣ ва маънавии он меафзояд.

Мутаносибан, даромади буҷаи давлатӣ ҳамчун манбаи асосии рушди бахши иҷтимоии минтақа 65,1 маротиба афзуда, дар соли 2018 онҳо 2,2% ММД-ро ташкил доданд, ки нисбат ба соли 2010 3,3% зиёд аст. Суръати афзоиши даромад 1,61 (65,1 / 40,3) мебошад.

Бояд гуфт, ки дар миёнаи солҳои 70-уми асри гузашта муҳаққиқони ватанӣ соҳаи агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба 5 минтақаи агросаноатӣ тақсим карданд. Тибқи ин таснифот, дар минтақаи Хатлон ду минтақаи агросаноатӣ мавҷуданд: минтақаи Вахш ва минтақаи Кӯлоб. Дар он солҳо дар деҳот корхонаҳои калони механиконидашудаи кишоварзӣ бо номи колхозҳо ва совхозҳо амал мекарданд. Онҳо дар ихтиёри худ заминҳои 10-12 деҳа доштанд ва онҳо дар ташаккул ва рушди иншооти инфрасохтори иҷтимоӣ дар деҳаҳои он замон нақши хеле муҳим доштанд. Аммо имрӯз мушкилоти инфрасохтори иҷтимоии деҳа ва роҳҳои ҳалли онҳо равишҳои навро талаб мекунанд, зеро ин корхонаҳо дигар вучуд надоранд ва иқтисоди бозорӣ шароити худро амр медиҳад.

Дар айни замон, рушди инфрасохтори иҷтимоӣ ба ҳама, бидуни истисно, ба равандҳои дар ҷомеа рухдода, ба монанди истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнатӣ, муносибатҳои байни миллатҳо, кӯчидан, солимии одамон ва ғайра таъсири назаррас мерасонад. Амалан ягон соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ вучуд надорад, ки дар он масъалаи таҳким ва истифодаи муқаррарии унсурҳои моддӣ бошад. Гузашта аз ин, ин муносибати байни амалияи иҷтимоӣ ва шароити умумии ҳаёти инсон дар он зоҳир мешавад, ки аз як тараф амалӣ намудани ҳадафҳои шахс ҳатман мавҷудияти унсурҳои моддӣ ва моддиро пешбинӣ мекунад, аз тарафи дигар, инфрасохтор таъсир мерасонад шуур ва рафтори вай. Инро тадқиқоти иттилоотӣ таҳлили гузаронидаи муаллиф хеле равшан нишон медиҳад.

Дар ҳудуди вилояти Хатлон 24 ноҳия ва 4 шаҳр, 133 ҷамоати деҳот мавҷуданд. Аҳолии шаҳрҳо 547,5 ҳазор нафар (18,0% шумораи умумии аҳолии минтақа), аҳолии деҳот 2500,3 ҳазор нафар (82,0%) мебошанд. Аҳолии вилояти Хатлон 35,7% шумораи умумии аҳолии ҷумҳуриро ташкил медиҳад.

Таъмини аҳоли бо хизматҳои инфрасохтори иҷтимоӣ ба самаранокии иқтисодии истехсолоти ҷамъиятӣ таъсири мустақим мерасонад, зеро беҳтар шудани шароити зист ва

истироҳат ва такмили ихтисоси коргарон ба афзоиши ҳосилнокии меҳнат мусоидат мекунад. Аммо, ҳангоми гузариш ба муносибатҳои бозорӣ ба ин соҳаи муҳим аҳамияти зарурӣ дода намешавад. Ҳамин тариқ, дар панҷ соли охир ба истифода додани иншооти инфрасохтори иҷтимоӣ дар вилояти Хатлон чунин ба назар мерасад (Ҷадвали 2.).

Таҳлилҳои ҷадвали 2 нишон медиҳанд, ки 5 соли охир шароити манзил дар вилояти Хатлон ва хадамоти коммуналии ба он пешниҳодшуда тағйироти ҷиддие ба амал овардаанд. Бо вуҷуди ин, ҳангоми омӯзиш хусусиятҳои рушди соҳаи иҷтимоӣ - иқтисодии давраи баррасишаванда ба назар гирифта шуданд, ки ба ҳама тағйирот ва тағйиротҳо мустақиман таъсир расонданд. Динамикаи рушди фонди манзил дар вилояти Хатлон дар ҷадвали 2 нишон дода шудааст. Тибқи ин маълумот, суръати афзоиши фонди манзил ва таъминоти миёнаи масоҳати умумии як сокин дар давраи солҳои 2014-2018 дар деҳот нисбат ба шаҳрҳо камтар буд.

Ҷадвали 2. Ба истифода додани объектҳои асосии инфрасохтори иҷтимоӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои 2014-2018

Нишондиҳандаҳо	Солҳо					2018/ 2012, %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Ҳонаҳои истиқоматӣ, млн. кв. м.	29,4	29,8	32,3	32,5	32,7	111,2
Муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умум, адад	648,0	647,9	654,2	666,2	680,0	104,9
Муассисаҳои тандурустӣ, адад.	149	153	157	155	149	100,0
Ососрхонаҳо ва театрҳо, адад.	18	19	19	24	24	133,3
Муассисаҳои фарҳангию фароғатӣ, адад	310	312	312	313	313	101,0
Китобхонаҳо	491	496	496	499	502	102,2

Сарчашма: Таҳияи муаллиф дар асоси маълумоти маҷмӯаи омили Вилояти Хатлон дар солҳои 2014-2018

Самтҳои асосии рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии вилояти Хатлон дар оянда татбиқи тадбирҳои афзоиши сохтмони манзил дар деҳот мебошанд. Нигоҳ доштани ҳаҷми сохтмони манзили инфиродӣ ва ҷалби маблағ аз аҳолии барои беҳбудии фонди манзили деҳот ба шумо имкон медиҳад, ки захираҳои назарраси пасандозҳои шахсӣ ва меҳнати аҳолиро қушоед ва истифода баред.

Аммо эҳтимолияти асосӣ истифодаи оқилонаи мавод мебошад. Барои ин таъсиси корхонаҳои нав ва барқарорсозии заводҳои кӯҳнаи маҳаллӣ оид ба истеҳсоли масолеҳи бинокорӣ, фароҳам овардани шароит барои истеҳсоли каммасрафи маҳсулот талаб карда мешавад.

Ҳиссаи хароҷоти бучети давлатӣ ба соҳаи иҷтимоӣ, аз ҷумла хароҷот барои хоҷагии манзилию коммуналӣ тамоюли афзоишро дорад. Таҳлили маълумот нишон медиҳад, ки хароҷот аз бучети давлатӣ барои рушди хоҷагии манзилию коммуналӣ тамоюли афзоиш доранд. Ҳамин тавр, дар соли 2018, нисбат ба соли 2017, ин нишондиҳанда 963,257,4 ҳазор сомонӣ, ё 13,3% зиёд шудааст.

Таҳсилоти томактабӣ марҳилаи аввали системаи таълим мебошад. Он барои ҳалли масъалаҳои рушди ҳамаҷонибаи кӯдакони томактабӣ ва омодагии онҳо ба мактаб пешбинӣ шудааст. Муассисаҳои томактабиро рушд додан зарур аст, ки дар онҳо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ бояд фаъолтар иштирок кунанд. Дар вилояти Хатлон, дар 25 соли охир шумораи муассисаҳои томактабӣ 53 адад кам шудааст. Агар соли 1992 шумораи онҳо 185 адад буд, пас дар соли 2018 ин рақам то 132 муассисаи томактабӣ коҳиш ёфт (Ҷадвали 2.).

Ҳамин тариқ, таҳлили нишондиҳандаҳои миёнаи рушди инфрасохтори иҷтимоии вилояти Хатлон аз нигоҳи мо таъминоти иншооти инфрасохтори иҷтимоиро барои сокинони деҳот чунин ошкор менамояд.

1. Инфраструктураи иҷтимоии вилояти Хатлон, ба монанди дигар минтақаҳои ҷумҳурӣ, як системаи муташаккилонаи иншоот ва кормандонро мерос гирифт, ки ба аҳолии шаҳр ва деҳот хизмат мерасонанд.

2. Музди меҳнати кормандони инфрасохтори иҷтимоӣ, ки камтар аз нисфи музди миёнаи ҳамаи коргарон мебошад, низ дар ин соҳаи инфрасохтор мушкилот дорад.

3. Мушкилоти асосии соҳаи таҳсилоти миёнаи умумӣ норасоӣ ва сатҳи пасти ихтисоси ҳайати омӯзгорон, набудани шароити муайяни таълим дар биноҳои мактаб, набудани мебел ва таҷҳизоти зарурӣ дар муассисаҳои таълимӣ маҳсус мебошанд.

4. Саноати хидматрасонӣ барои сохтмони манзили деҳот бояд мушкилоти бозсозиро таъмин намояд: маслиҳатҳои зарурӣ; фуруши баъзе мавод ва таҷҳизоти сантехникӣ; таъмири хонаҳо дар деҳот.

5. Рушди китобдориро дар вилояти Хатлон ғайриқаноатбахш ҳисобидан мумкин нест. Дастрасии пасти ҳудудии фондҳои китобу журналҳо: як китобхона ба ҳисоби миёна се маҳалли аҳолинишинро ташкил медиҳад, ки фонди онҳо дар тӯли 5 соли охир амалан нав карда нашудааст, дар ҳоле ки хидматрасонӣ ба аҳоли дар асоси автобусҳои китобхона амалан вучуд надорад.

6. Дар тӯли солҳои тӯлонӣ хизматрасонии маиширо корхонаҳои гуногунҷабҳа, ки шумораи маҳдуди хидматҳоро пешниҳод мекарданд, иҷро мекарданд. Имрӯз, паст будани сифат ва сатҳи даромаднокии онҳо имкон намедиҳад, ки барои рушди соҳа маблағи кофӣ ба даст оварда шавад.

АДАБИЁТ

1. Барномаи дастгирии давлатии соҳибкорӣ барои солҳои 2012–2020, №201 аз 30.04.2012 (шакли электронӣ) ММҚПҶТ http://base.mmk.tj/view_sanadhoview.php?showdetail=&sanadID=439
2. Баутин В. Совершенствовать инновационную деятельность в АПК // АПК:экономика, управление, 2003. №1. С 21 - 25.
3. ҚҶТ “Дар бораи дастгирии давлатии соҳаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон” аз 22.02.2007, № 283 (шакли электронӣ) ММҚПҶТ http://mmk.tj/system/files/Legislation/241_tj.pdf
4. ҚҶТ «Дар бораи ҳимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014, № 1107 (шакли электронӣ) ММҚПҶТ http://mmk.tj/system/files/Legislation/241_tj.pdf
5. Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идорараи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон <https://investcom.tj/300days/538-monitoringi-nashai-chorabinio.html>
6. Омори солонаи вилояти Хатлон 2013-2018 / Сарраёсати Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон / в. Хатлон, 2019.- с. 14-15.
7. Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2013-2018 // АОПҶТ Душанбе, 2019.- с. 7;
8. Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон 2013-2018 // АОПҶТ Душанбе, 2019.-с.16, 21, 28
9. СМР барои давраи то соли 2030. Душанбе-2016.-с.18.
10. Суханронии Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомали Раҳмон дар мулоқот бо қорамандони соҳаи саноати кишвар. шаҳри Душанбе. - 14.10.2019.

АННОТАЦИЯ

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ СЕЛЬСКИХ МЕСТНОСТЕЙ ХАТЛОНСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

В статье дана оценка основных элементов социальной инфраструктуры села с точки зрения различных авторов. Указаны основные критерии определения уровня обеспеченности сельского населения разными видами социальных объектов. В конце предложен комплекс мер по обеспечению сельского населения социальными объектами. В связи с этим важно развивать социальную инфраструктуру, отвечающую современным требованиям (инфраструктуру, деятельность которой направлена на удовлетворение самых основных потребностей населения), или благоприятные социальные условия, в которых можно заложить базовые основы для развития человеческого капитала.

Ключевые слова: село, социальная инфраструктура, социальные услуги, социальные стандарты, развитие села, предпринимательство.

ANNOTATION

ANALYSIS AND ESTIMATING MODERN STATE OF THE SOCIAL INFRASTRUCTURE VILLAGE OF KHATLON REGION OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

The article provides an assessment of the main elements of the social infrastructure of the village from the point of view of various authors. The main criteria for determining the level of provision of the rural population with different types of social facilities are indicated. At the end, a set of measures is proposed to provide the rural population with social facilities. In this regard, it is important to develop a social infrastructure that meets modern requirements (infrastructure whose activities are aimed at meeting the most basic needs of the population), or favorable social conditions in which the basic foundations for the development of human capital can be laid.

Key words: village, social infrastructure, social services, social standards, rural development, entrepreneurship.

Сведение об авторе:

Хисрави Абдулло - докторант PhD по специальности экономика, Кулябский государственный университет имени Абуабдуллох Рудаки, **Адрес:** 735360, Республика Таджикистан, г.Куляб, ул.С. Сафарова, 16. **Тел:** 98 546 13 13; **E-mail:** a.khisrav1993@mail.ru